

EDITORIÁL

Julián Keppl

Slovo udržateľnosť bol donedávna veľmi frekventovaný pojem, takpovediac marketingová značka. Hoci teraz ho už vytláčajú iné pojmy, nové „obchodné značky“, verný svojmu obsahu, stále sa ešte objavuje, niekedy v tých najneočakávanejších, priam absurdných súvislostiach. Význam slova udržateľnosť je jasný aspoň dovtedy, kým ho nedoplníme adjektívom trvalá. Ale o spomínanom probléme už viackrát diskutoval kolega prof. Špaček.¹ V tomto editoriáli sa skúsím zamyslieť nad udržateľnosťou nášho vedeckého periodika ALFA.

Časopis ALFA vychádza od roku 1996, ale už po vzniku samostatnej fakulty architektúry v roku 1976 sa objavovali ambície mať vlastné vedecké periodikum, v ktorom by sa publikovali výsledky výskumu.² Za ten čas dozneli Architektonické listy rad premien tak z formálnej, ako aj z obsahovej stránky. Dá sa povedať, že v súčasnosti nadobudli podobu seriózneho vedeckého, recenzovateľného časopisu,³ ktorý pod názvom ALFA vychádza už 23 rokov, a snahou je, aby vychádzal naďalej, aby sa **udržal**. O jeho udržanie úporne bojujeme, snaží sa o to aspoň malá časť osadenstva našej fakulty. Mať vlastný vedecký časopis neznamená len lepšiu možnosť publikovania pre pedagógov, výskumníkov, doktorandov a študentov fakulty, ale je aj znakom určitej úrovne školy, istou formou prestíže, ktorou sa môže pochváliť iba malý počet škôl architektúry. A o udržanie tejto prestíže by sme sa mali usilovať.

Aké sú však **predpoklady**, aby sa náš vedecký časopis podarilo udržať? Základným predpokladom udržateľnosti periodika/časopisu je: 1. dostatočný počet dobrých autorov; 2. zaujímavé príspevky a príťažlivá grafika a 3. stabilná čitateľská obec. Bez nej je naše úsilie o udržanie časopisu márne.

Dobří autori. Aby sme naplnili jedno číslo, potrebujeme 3 – 6 autorov nosných príspevkov⁴ a ďalších 3 – 6 autorov rubriky recenzií, študentských reflexií, ako aj editoriálu. Časopis vychádza štvrťročne, kľúčoví sú autori nosných príspevkov, vedeckých statí, a tých by malo byť 12 – 24. Autorská obec sa regrutuje väčšinou z radov pedagógov, vedeckovýskumných pracovníkov a doktorandov. Vzhľadom na ich počet, ako aj na počet každoročne nahlasovaných publikačných výstupov (viac ako 500!) by problém dostatočného počtu kvalitných autorov nemal existovať. Žiaľ, existuje! Publikačný potenciál sa niekde a z nejakého dôvodu stráca. Odpoveď na otázku kde a z akého dôvodu je zdanlivo jasná. Pre renomovaných autorov je časopis málo atraktívny. Odpoveď na otázku prečo je veľmi jednoduchá. Časopis nie je evidovaný v indexovaných databázach, v ňom uverejnené príspevky sú veľmi nízko hodnotené, jednoducho povedané, nie sú to „áčkové“ ani „béčkové“ výstupy, ktoré sú žiadané pre kvalifikačný postup, možnosť získania grantov v „ministerských“ grantových schémach, a neprinášajú fakulte dotačné peniaze. Ostáva otázka, ako prilákať dobrých autorov, aby do časopisu ALFA prispievali. Odpoveď na túto otázku je zdanlivo veľmi jednoduchá – získať evidenciu časopisu v indexovaných databázach, snahou je evidovanie v databáze Scopus, ale na začiatok by možno postačilo v ESCI (Emerging Sources Citation Index), kde sa však neuvádza magický Impact factor. Reálnejším riešením získavania autorov by bolo zníženie „publikačného rozptylu“. Na fakulte paralelne prebieha rad akcií, ktorých výsledkom sú napr. zborníky, „monografie“ a iný textový materiál. Tie sú výhodné z hľadiska evidencie množstva výstupov v CREPČ, žiaľ, odčerpávajú pisateľskú kapacitu.

Teraz preskočím dve ďalšie podmienky časopiseckej udržateľnosti: zaujímavé príspevky a čitateľskú obec, a kým sa budem detailnejšie zaoberať týmito ďalšími základnými predpokladmi, dotknem sa jedného závažného problému súčasnosti, a tým je **čítanie**. S odstupom času sa mi javí, že písanie (publikovanie je jeho súčasťou), na ktoré nás vyzývajú zo všetkých strán, predstavuje menší problém. Dôkazom je počet nahlasovaných výstupov do CREPČ. Väčším problémom, zdá sa, je čítanie. Priznávam, že občas cestujem električkou, trolejbusom alebo autobusom, t. j. dopravnými prostriedkami MHD. Pred polstoročím, keď som prišiel do Bratislavy, aspoň polovica cestujúcich čítala noviny a niektorí siahli aj po knihe. Dnes sa nám naskytne podobný obraz, len s tým rozdielom, že cestujúci (už sú to iba isté vekové a sociálne skupiny, ostatní sa vozia autom) nehľadia do novín, ale do mobilov. Aj na čitateľov kníh som už naďabil, ale to je asi výnimka, čo potvrdzuje pravidlo. Prečo zdôrazňujem dôležitosť čítania? Lebo písaný text má význam iba vtedy, keď si ho niekto prečíta. Toto platí nielen pre text, ale aj celé periodikum. Jedným z kritérií čítanosti periodika je počet jeho predplatiteľov (má ALFA nejakých?), ďalším je počet citácií publikovaných článkov. Ak si pozrieme rebríček uznávaných vedeckých periodík, dominujú tie s najvyšším citačným indexom, ktorý je indikátorom kvality vedeckého časopisu, v ňom publikovaných príspevkov a ich autorov. Ocitnúť sa v tomto rebríčku znamená značný počet čitateľov, dostatočne atraktívny obsah, ale aj citačnú zvyklosť vedeckej komunity. Architektúra je ďaleko na periférii tejto galaxie, Hirschov index alebo hodnotenie podľa kvartilov (quartile ranking – štatistické hodnotenie) je takmer mimo nášho dosahu. Ak sa však vzdáme princípu „umenie pre umenie“, t. j. publikovať,

lebo to žiadajú úradníci, a vrátíme sa do reality a budeme písať, lebo chceme sprostredkovať poznatky nášho bádania, poznávania, naše skúsenosti, ale na stránkach časopisu aj viesť diskusiu alebo polemiku s kolegami, takýto obsah si iste nájde svoj okruh čitateľov. Než však pristúpim k predpokladu č. 3 – čitateľská obec, zopár slov k predpokladu č. 2 – pútavý a užitočnými informáciami naplnený **obsah príspevkov**, ktorý je nevyhnutným predpokladom získania čitateľskej obce. Je samozrejmé, že isté výsledky špeciálne orientovaného výskumu sú zaujímavé len pre veľmi úzky okruh odborníkov. Tu sa však otvára možnosť hľadať ďalšie témy, hlavne také, ktoré zaujímajú širšie publikum. Takouto témou je aj pedagogika, ktorá je hlavnou náplňou našej činnosti. Školy architektúry sú predovšetkým vzdelávacie inštitúcie, výskum je do istej miery vedľajším produktom. Diskusii o výučbe architektúry, urbanizmu, dizajnu sa na celofakultnej úrovni venujeme raz ročne na konferenciách ku Dňu učiteľov (KONFUC), v užšom kruhu na zasadnutí Vedeckej a umeleckej rady v rámci bodu Výročné hodnotenie pedagogickej činnosti fakulty a v celkom úzkom kruhu na zasadnutí Rady garantov. Vo všeobecnosti však o výučbe, metódach, obsahovej náplni a výsledkoch hovoríme pomerne málo. A to sú témy na širšiu a zasvätenú diskusiu na stránkach ALFY. Na fakulte vydávame zborníky študentských prác doplnené príspevkami pedagógov, prípadne špecialistov z praxe. Publikovanie zhrnutia skúseností z danej témy, ako aj uverejňovanie ukážok najlepších alebo najzaujímavejších prác či aspoň recenzie príslušného zborníka by boli jedny z námetov pre príspevok do ALFY. Témy výučby architektúry, urbanizmu, dizajnu na všetkých stupňoch štúdia, zaujímavých prednášok, výsledkov seminárov, ateliérovej tvorby a pod. by možno rozšírili početnosť **čitateľskej obce**, ktorá je tretím pilierom udržateľnosti periodika.

K akej čitateľskej obci teda smerujeme? Tvrdiť vo všeobecnosti, že k širokej architektonickej komunite a všetkým študentom architektúry je trochu odvážne a zavádzajúce tvrdenie. To sa nedarí ani periodikám charakteru revue, v ktorých dominuje obrazová časť a mali by osloviť širokú architektonickú obec. Musíme si priznať, že to tak nie je. Ambíciou je, že časopis ALFA má mať predovšetkým vedecký charakter a sprostredkovať výsledky vedeckého výskumu najmä bádateľsky orientovanej architektonickej komunite. Táto komunita je, žiaľ, málo početná, rádovo je to niekoľko desiatok potenciálnych čitateľov (nerád by som preháňal). Preto by si mal rozhodne udržať aj odborný, vzdelávací a informačný charakter⁵, aby si získal najmä študentskú čitateľskú obec, tá je početnejšia a pohybuje sa na úrovni trojmiestnych čísel. Ďalšou možnosťou rozšírenia čitateľskej i autorskej obce je smerovať tak k čitateľom a autorom mimo STU, mimo Bratislavu a Slovenska, ku kolegom architektom a dizajnérom z VŠVU, krajinným architektom z Nitry, dizajnérom zo Zvolena, architektom a dizajnérom z Fakulty umení v Košiciach, ale aj ku kolegom stavebným inžinierom inklinujúcim k architektonickej tvorbe na sesterských stavebných fakultách v Bratislave, Žiline a Košiciach a pokračovať na Morave v Čechách a možno aj v ďalších krajinách V4. Takto sa možno dopracujeme k ďalšej, možno až trojciferej hodnote. Získať niekoľko stoviek čitateľov a pár desiatok autorov značí, že sa im ponúknú nejaké benefity. Pre čitateľov sú to zaujímavé a poučné informácie, užitočný a príťažlivý text, pre autorov, od ktorých sa očakáva, že naplnia túto základnú požiadavku, sú to okrem prípadného finančného ohodnotenia najmä ohlasy v akademickom svete, väčšinou formou citácií. Tu sa vraciame znovu k čítanosti nášho periodika. Reakcia čitateľov na jeho obsah je takmer zanedbateľná. Keď som si takmer pred desiatimi rokmi robil malý súkromný prieskum citovanosti ALFY, dospel som k veľmi pesimistickým záverom. Autori síce publikovali a usilovne si publikovanie v CREPČ uvádzali so značne nadhodnoteným zaradením, no ohlasy na ich príspevky sa blížili k nule. Obávam sa, že situácia sa veľmi nezmenila. Uvedený fakt sa odráža jednak v záujme renomovaných autorov publikovať v ALFE, jednak v reálnych možnostiach, aby toto periodikum bolo zaradené do zoznamu indexovaných časopisov. A hlavný problém nespočíva v nekvalitných príspevkoch, ale v tom, že kolegovia „bádatelia“ alebo „budúci bádatelia“ ich nečítajú. Keď som pripravoval tento editoriál, pozorne som si prečítal ostatné tri čísla ALFY a bol som milo prekvapený ich úrovňou. A opäť sa dostávame k čítaniu. Mnohí sme cudzincami na vlastnej fakulte, ale aj vo vlastnom odbore. Nepoznáme sa navzájom. Pred rokmi ma príjemne prekvapil môj blízky dlhoročný spolupracovník a kolega Robert Špaček svojimi postrehmi z ciest, ale aj recenziami architektonických diel. Pri štúdiu materiálov kolegu Šimkoviča na vymenovanie za profesora som s údivom konštatoval, že je dobrý nielen v architektúre, ale aj v písanom slove. A príjemne ma prekvapilo písané slovo i ďalších kolegov, hoci som zažil aj viaceré sklamanie. Ale k tomuto poznaniu som sa musel dopracovať čítaním ich prác.

Priznávam, že neviem, aká je čítanosť editoriálov. Ak by som to mal posudzovať podľa seba, editoriály čítam iba zriedkavo, a to čítam pomerne veľa. Jedným z fenoménov súčasnosti je, že vo všeobecnosti sa síce číta veľa, väčšinou sú to však krátke texty, ako napríklad „esemesky“, texty na Facebooku alebo nenáročné texty o rôznych škandáloch a pikantnostiach tzv. celebrít v bulvárnej tlači. Sám som pred niekoľkými rokmi napísal zopár editoriálov o písaní, čítaní, citovaní, vede v architektúre a vede o architektúre... Ak platí premisa, ktorou som začal tento odsek, budem rád, keď si môj editoriál prečíta okrem pani redaktorky ešte niekto iný. Možno bude niekoho inšpirovať a napíše príspevok či recenziu alebo sa len jednoducho bude usilovať toto naše periodikum udržať pri živote, lebo jeho udržateľnosť je plne v našich rukách, resp. perách.

1 ŠPAČEK, Robert, PIFKO, Henrich, a kol.: Rukoväť udržateľnej architektúry, Slovenská komora architektov, Bratislava 2013, s. 14.

2 Možno by stálo za uváženie odvolať sa na predchodcu časopisu ALFA, precedensom by mohla byť ambícia STU odvolávať sa na rok založenia Banskej akadémie v Banskej Štiavnici ako jej pokračovateľky v oblasti technického vysokého školstva.

3 Atribútom uznávaného periodika, ktoré má ambíciu uchádzať sa o zaradenie do indexovaného zoznamu časopisov, je, že časopis je vedecký, recenzovaný a dostupný v elektronickej podobe.

4 Mám na mysli 1 až 2 autorov na jednu vedeckú stať a 1 autora recenzie a pod.

5 Uverejňovať prednášky a úvahy pedagógov, referáty a seminárne práce doktorandov a študentov, zaujímavé a úspešné ateliérové projekty, recenzie kníh a publikácií. Napokon poslaním univerzity je zhromažďovať, uchovávať, zveľadovať a šíriť informácie.